

معرفی نشریات جهان اسلام در قرن نوزدهم: نمایه شده در المنار

چکیده: یکی از بخش های ترویجی و بسیار ارزشمند مجله المنار در قرن نوزدهم، معرفی مجلات و نشریات بویژه در کشورهای مسلمان تحت عنوان «المجلات و الجرائد» بود. نویسنده در نوشتار حاضر، فهرست شماری از مجلات را که در مجله المنار جلد ۱۲ شماره ۱۱ سال ۱۳۲۶ ه.ق. برابر با ۱۹۰۹ میلادی معرفی شده است، به همراه توضیح مختصری از آن ها، ارائه می نماید.

کلیدواژه: نشریات جهان اسلام، قرن نوزدهم، مجله المنار، معرفی نشریات، معرفی مجلات.

آثار و مجلات دیگر دول اسلامی مغفول واقع شده است. به هر حال شناسایی و معرفی مجلات معتبر و علمی در دنیایی که کسب اعتبار علمی جایگزین سطح کیفی آثار شده است، کار را برای محققانی که به اندیشه بهتر و برترها می دهند، موثر خواهد کرد.

در جلد ۱۲، شماره ۱۱، سال ۱۳۲۶ ه.ق برابر با ۱۹۰۹ میلادی، فهرست شماری از مجلات به همراه توضیح مختصر به شرح زیر بیان شده است:

الشرق الادنی: مجله خاور نزدیک به زبان انگلیسی به بررسی مسائل و امور مناطق خاور نزدیک می پردازد که به کمک تصاویر به تسریع در فهم مطلب کمک می کند. در هر شماره به معرفی سرزمین های شرقی و شخصیت ها و انجمن های آن می پردازد و سه موضوع اساسی سیاسی، مالی و ادبی را شامل می شود.

الجلس اللطیف (الجنس اللطیف): مجله ادبی - اجتماعی ویژه جوانان که در مصر به چاپ می رسد و قیمت اشتراک آن چهل قرش برای یک سال بود.

بیان الحق: مجله ای ترکیه ای و تحت حمایت سلطان عثمانی که به ترویج اندیشه های جمعیت های علمی مسلمانان می پرداخت. این هفته نامه موضوعات دینی، علمی، سیاسی و ادبی را بسط و ترویج می داد.

۱. یا احتمالا المجلس.

هرچند قرن نوزدهم روشنگری، توسعه و صنعت را برای اروپا به ارمغان آورد، اما مجاورت آن با شمال آفریقا و حضور متفکران و نواندیشان و اصلاح طلبان دینی در آن منطقه، سبب بروز دگرگونی هایی میان مسلمانان شد که مهم ترین آنها عبارتند از: تلاش مسلمانان و عرب زبانان برای رسیدن به اتحاد و تأسیس مؤسسات، مجلات و روزنامه های متفاوت که هر کدام به نحوی بیانگر اندیشه گروهی خاص بود.

برای مثال روزنامه اللوا متعلق به حزب ناسیونال (الحزب الوطنی) مصر زیر نظر مصطفی کامل (۱۸۷۴-۱۹۰۸) به چاپ می رسید که گه گاه مقالات و یادداشت های شیوخ مصری، همچون طنطاوی جوهری را به چاپ می رساند. نمونه ای دیگر مجله المنار بود که آوازه اش همچنان در جهان اسلام به گوش می رسد. محمد رشید رضا الحسینی سردبیر وقت با تقسیم کردن این مجله به بخش های متنوعی همچون اخبار و آراء، مناظره و مکاتبه (باب المناظره و المراسلة)، فتاوی، مصاحبه، بخش های فرهنگی جهان اسلام و غیره باعث ماندگاری این نشریه در سطح جهان شده است. یکی از بخش های ترویجی و بسیار ارزشمند این مجله در آن زمان، معرفی مجلات و نشریات به ویژه در کشورهای مسلمان (المجلات و الجرائد) بود، به گونه ای که هزینه اشتراک و راه دستیابی به این نشریات را در آن دوران بسیار آسان می کرد. این بخش از مجلاتی چون المنار هرچند ارزش علمی چندانی ندارد، اما جوانب ترویجی بسیار ارزشمندی دارد. نکته قابل توجه آنکه در بسیاری از مجلات زرد، ترویجی و حتی پژوهشی کنونی، توجه و معرفی

الحجاز: روزنامه‌ای وابسته به دولت که به دو زبان ترکی و عربی منتشر می‌شد و برای اولین بار در مکه مکرمه زیر چاپ رفت.

الطلبة: روزنامه‌ای هفتگی و عمومی به سردبیری عبدالحمید افندی حمدی که با اشتراک ۵۰ قرش در مصر به چاپ می‌رسید.

الرغائب: نشریه‌ای علمی زیر نظر دولت عثمانی که به مباحث ادبی، سیاسی، تجاری در هر هفته می‌پرداخت.

المقتبس: روزنامه‌ای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زیر نظر محمد افندی کردعلی که محصول کشور سوریه بوده است.

المحروسة: نشریه‌ای با سابقه در حوزه مطالعات سیاسی، ادبی و تجاری و به سردبیری استاد ابراهیم افندی الحورانی از علمای بنام سوریه.

المباحث: مجله‌ای علمی تحت نظر جرجی افندی و برادرش صموئیل افندی که قیمت اشتراک آن در طرابلس و شام ۱۵ فرانک و در خارج ۱۷ فرانک بود.

روضة المعارف: مجله‌ای عمومی و خبری شامل مباحث علمی، ادبی، تاریخی و طنز که زیر نظریکی از علمای بنام بیروت، محمد علی (بک) القبانی و سردبیری عبدالرحمان افندی منتشر می‌شد.

المتقد: مجله‌ای فرهنگی، اجتماعی، انتقادی و طنز که در بیروت چاپ می‌شد و بنیانگذار آن محمد افندی باقرو سردبیر آن کمال افندی بکداهش بوده است.

الاعمال الیدویة للسيدات: مجله‌ای ویژه بانوان که گویا در مصر به چاپ می‌رسیده است.

القرطاس: مجله‌ای چاپ اسکندریه مصر درباره موضوعات ادبی - فرهنگی، علمی و آموزشی.

الجامعة المصرية: دو ماه‌نامه‌ای ویژه انتشار سخنرانی‌ها و جلسات استادان دانشگاه مصر که با مشارکت محمود افندی شاهین، محمد کامل افندی فیضی و عبدالله افندی امین هدایت می‌شد.

المدرسة: مجله‌ای با گرایش علمی، ادبی و تاریخی که با بهره‌گیری از آثار بزرگان ادیب و محقق در مصر به چاپ می‌رسیده است.

فرعون: اطلاعات زیادی از این مجله در دست نیست، جز اینکه به مباحث القبط ملیه پرداخته و مدیر آن توفیق افندی بوده است.

صحيفة: مجله‌ای اردو زبان و انتشار یافته در حیدرآباد دکن (هندوستان).

ابوقشه: مجله‌ای با ذوق سیاسی و طنز و با نگرشی اصلاح طلبانه، محصول کشور تونس.

الحکیم: نشریه‌ای هفتگی درباره تمام مسائل و به ویژه مسائل فلسفی و محصولی برای ایالت کوردوبای کشور آرژانتین.

شمس العدالة و یا شمس الحقائق: نشریه‌ای هفتگی ویژه مطالعات سیاسی و فنی و ادبی منتشر شده در آستانه.

الاتحاد العثماني: روزنامه با محتوایی سیاسی، ادبی و اجتماعی و محصولی برای بیروت و با تلاش شیخ احمد حسن طبارهو.

کلمة الحق: نشریه‌ای عربی که سه بار در هفته منتشر می‌شد.

اوقیانوس: روزنامه‌ای فارسی زبان که در تهران منتشر می‌شد و زیر نظر عبدالرحیم الهی هدایت می‌شد.